

ЗА ХУДОЖЕСТВЕНИЯ МЕТОДЪ

Ако между политически и философски възгледи на един автор и неговия художествено-реалитичен метод може да съществуват понекога противоречия, как то това е при Балзака, Толстоу, Гоголя и др. и, като резултат на тия противоречия, на това отиване „против свойте собствени социални симпатии и политически предразсъдъци“, да се явят на свѣта крупни литературни произведения, „велики победи на реализма“, то, не по-малко възможно е, въпреки що-годе задоволителния политически възглед и социални симпатии и благодарение на повърхностния, не добре усвоения реалистичен метод, да се създават слаби, не убедителни, не художествени литературни творения.

Не случайно нѣкой автори, въпреки всичките си добри намѣрения и желання, не успѣха да създадат по-крупни литературни произведения, а други поради художествения си метод, изпаднаха въ конфликтъ съ политическите си възгледи и социалните им симпатии бѣха сложени под съмнение. Така, напримѣръ, никой не ще срещне хубавите намѣрения и похвални желання на стариятъ поетъ Д. И. Поляновъ, но въпреки тѣхъ, неговиятъ художествен метод го доведе въ противоречие съ политическите му убеждения, както това още на времето посочи известниятъ покоенъ

сега авторъ на „Български писатели и книги“.

Малка е утѣхата на тѣзи автори, които пренебрегватъ социално-политическия си мирогледъ, защото достатъченъ е художествено-реалистичниятъ имъ методъ, за да създадатъ добри литературни творения и праздна е надеждата на онѣзи, които се надѣватъ, че политическиятъ мирогледъ е вече достатъченъ да ги предпази отъ литературни грѣшки.

Художествениятъ методъ „е осъзната и съзнателно използвана вътрешна законмѣрност на изкуство, съ цель да постигне художествена истина и художествено измѣнение на свѣта“. А това значи, че е необходимо здраво изучаване на теорията на изкуството, че е потребно усвояването ѝ и нейното пълно практическо прилагане. Наистина Балзакъ, Гоголь, Толстой и др. създадохъ велики литературни творения, въпреки, че не използваха съзнателно вътрешната законмѣрност на изкуството, нито пъкъ я съзнаваха въ тоя ѝ видъ, който днесъ се разбира подъ тѣзи думи, но това стана за смѣтка на тежки противоречия, които при Гоголь, дори достигатъ до трагедия. Балзакъ, когото наричаха „докторъ на социалните науки“, нанесе „една отъ най-великите победи на реализма“ за смѣтка на Балзакъ легитими-

ста-реакционеръ.

Едва ли ще се зарадва много единъ писателъ съ утвърденъ официаленъ мирогледъ, днесъ, въ особенитѣ времена, въ които живѣемъ, ако го похвалятъ както Балзакъ, или пъкъ, надали ще бжде особено приятно на единъ авторъ съ установени убеждения, ако го потупатъ по рамото за „едно усвояване на политически похватъ, подъ който се крие свободна и независима отъ всѣкакви школи поезия“ и, че е „творческа индивидуалност“, която е „единственъ агентъ на художествено съществуване и пр.“

А за да не се срамува когато го хвалятъ, (защото наистина срамно е за единъ прогресивенъ писателъ да го хвалятъ по Хитъръ Петровски, т. е. за естетически формализъмъ) и да не се очудва когато го критикуватъ, единъ напредничавъ авторъ трѣбва да работи за усвояването на теорията, за усъвършенствуването на художествения методъ. Трѣбва да се учи отъ голѣмитѣ автори на перото, да провѣрва въ практиката, анализирайки чужди творения и да прилага въ своите трудове познанията си.

За радостъ нашата литература върху общата теория на изкуството не е много бедна и всѣки писателъ може да черпи съ две рѣце отъ нея.

Но сюжетътъ билъ незначителенъ, обикновенъ — ще кажатъ мнозина.

— Толкова по добре за писателя, ще кажемъ ние, че въ единъ обикновенъ сюжетъ е успѣлъ да развие психологически положения, които сж му дали възможностъ да изнесе петъ типа — съвършено различни единъ отъ другъ — и да обрисова удивително ясно правдивата картина на едно гнило общество.

Какво да се прави, когато такава е действителността? Гуляшки дава типичното и го дава увлекателно, пластично, като добъръ майсторъ.

Насъ въ дадения случай ни радва вѣрността на авторското наблюдение, силата на неговите тонове, тѣхната сочностъ, и правдивия му рисунъкъ. Писателъ, който притежава тия качества, несъмнено може да очаква добро бждеще, — разбира се, ако работи надъ себе си. Той може понекога и да не попада въ точна стрелба, да се прицелва не въ самия фокусъ — все едно; щомъ въ рѣшетъ си има такава хубаво орѣжие и умѣе да го употребява — успѣха му, рано или късно, е тегантиранъ.

Другъ е въпросътъ, че това типично той би могълъ да описва по-другъ жгълъ, да го обхване тоъ по-друга страна. Но и така, както го е обхваналъ, това е единъ плюсъ въ нашата литература. За всѣкого, който може да вижда,

СМЪРТНА ПРИСЪДА

(Продължение отъ 4 страница)

ясно е, че следващата стѣпка на автора ще бжде отправена точно къмъ фокуса. И тогава действителността ще бжде представена още по-реалистично, по-вѣрно.

Ако могатъ да се направятъ нѣкои възражения за фонъ Шлехофъ, като характеръ, тукъ-таме въ него прозиратъ бѣли цепнатини върху тъмно-черенъ фонъ на неговия твърдъ рисунъкъ, то за Емилия, Китановъ, Стрезовъ и Катерина не би могло нищо лошо да се каже. Като характери тѣ сж предадени много правдиво, много вѣрно, и главно леко и вѣрно. Особено Емилия: всѣка нейна дума, всѣка нейна постѣпка, всѣко нейно движение, жестъ, най-малкото помръдване — е именно така и никакъ другояче не може да бжде. Такъвъ типъ жени сж много често рисувани и, все пакъ, Емилия е дадена много правдиво, интересно и не прилича на никоя друга.

Почти съ същата правдивостъ е показана и машинописката Катерина. Съвѣтливиятъ образъ на тази измѣчена и честна работничка е въ пълненъ контрастъ съ преситената въ живота Емилия. Два свѣта, които се изключватъ. Две типични представителки на двете крайности на нашето общество!

ставени една на друга, за да крещатъ съ факта на самото свое съществуване и произтичащите отъ него постѣпки, че така не бива да се продължава, че така не бива да се живѣе.

Но тъкмо за това читателя остава и малко недоволенъ отъ героя на Юмана Павелъ Стрезовъ. Неговата морална капитулация е човѣшки обяснима. Но тя не бива да бжде подадена така безпардонно и грубо. При тия два ясно определени типа не можеше студентътъ отъ академията Павелъ Стрезовъ останалъ вѣренъ на принципитѣ си да избере така безболезнено пѣтя на изкушението, на най-малкото съпротивление, следъ като е далъ вече редица доказателства (нека си спомнимъ само въ какво положение го среща за първи пѣтъ Емилия) на вѣрностъ къмъ принципитѣ и наличието на твърда воля. Тукъ художествената правда е пострадала и читателятъ има права да е недоволенъ отъ автора.

Но, както казахме, тия недостатѣци не сж отъ първостепенно значение. Тѣ не могатъ да ни послужатъ като мѣрило при оценката на дадено произведение отъ художествена гледна точка, т. е. тѣ могатъ да бждатъ решаващъ факторъ въ преценката, защото въ наличие сж много качества, които издигатъ писателя въ нашите очи и предизвикватъ възхищение.